

International Journal of Original Educational Research

Review Article

ISSN: 3023-4778

Kabul Tarihi: 15.03.2024

**Sınıf Öğretmenlerinin Çokkültürlü Eğitime Yönelik Görüşlerinin
İncelenmesi**

Ahmet TOKKAŞ

in.nice@hotmail.com

Orcid: 0009-0002-0694-0688

Orhan ALAN

orhanalan66@hotmail.com

Orcid: 0009-0002-8142-6224

Serpil OÇAN

yagmurocan20@gmail.com

Orcid: 0009-0004-9073-3351

Gizem KARTALOĞLU

gizemkartal84@gmail.com

Orcid: 0009-0000-7510-4347

Atf: Tokkaş, A., Alan, O., Oçan, S., Kartaloğlu, G., (2024). Sınıf Öğretmenlerinin Çokkültürlü Eğitime Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi. International Journal of Original Educational Research, 3(2), 1-13.

Özet

Çokkültürlü eğitim, öğrenme ortamlarında dil, din, etnisite, kültür, inanç, cinsiyet, engellilik durumu gibi bireysel farklılıkların dikkate alınarak ve yaşatılarak eğitim süreçlerinin düzenlenmesini gerekli kılan bir yaklaşım olarak ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmada, öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik görüş, deneyim ve uygulamalarının araştırılması amaçlanmaktadır.

Eğitim ve öğretim sürecine büyük ölçüde şekil veren öğretmenlerin görüşlerini, deneyimlerini ve süreç içindeki uygulamalarını bilmek ileride alınacak eğitimsel önlemlerin de temelini oluşturacaktır. Bu nedenle bu araştırmada çeşitli branşlardan birçok öğretmenin çokkültürlü eğitime dair görüş, deneyim ve uygulamalarının araştırılmasının alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Alanyazındaki çalışmalar incelendiğinde, birçok araştırmanın öğretmen veya öğretmen adaylarının çokkültürlü eğitime ilişkin algı, tutum veya yeterliklerini belirlemeye yönelik nicel çalışmalar olduğu görülmektedir. Bu çalışma, hem öğretmenlerin çokkültürlü eğitime ilişkin görüşlerini nitel verilerle toplaması hem de öğretmenlerin çokkültürlü eğitim ortamlarının oluşturulmasına ilişkin deneyim ve uygulamalarını belirlemesi açısından alanyazındaki benzer çalışmalardan farklılaşmaktadır ve bu yönüyle ilgili alanyazın açısından önemli görülmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik algıları farklı kültür, din, dil ve ırk kavramları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Tüm öğretmenler çokkültürlü eğitimi öğrenciler açısından faydalı bulduklarını ve öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu sınıf ortamında farklı kültürlerin varlığını tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Çalışmaya katılan öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu çokkültürlü eğitimi gerekli görmektedir. Öğretmenlerin çoğu öğrenciyi tanımak için en önemli yolu aileler ile iletişim kurmak olarak görmektedir. Çalışmaya katılan öğretmenlerin neredeyse tamamı mevcut eğitim sisteminin kültürel farklılıklara sahip öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamada yeterli olmadığını düşünmektedirler. Mevcut sistemin yetersiz ve eksik yanlarının giderilebilmesi için önerilerde bulunan öğretmenler en çok eğitimin tektipçi bakış açısından uzaklaşması, tüm öğrencileri ve ihtiyaçlarını kapsayacak yönde geliştirilmesi gerektiğinden bahsetmişlerdir. Öğretmenler eğitim programlarının, ders kitaplarının kültürel farklılıklara sahip öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığı, hâkim kültürün ağırlıkta olduğu farklılıkların ihmal edildiği bir eğitim sisteminin yeterli olmayacağı yönünde görüş belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Çokkültürlülük, Farklılıklara Saygı, Erken Çocukluk Eğitimi.

Examination of Preschool Teachers' Views on Multicultural Education

ABSTRACT

Multicultural education stands out as an approach that requires organizing educational processes by taking into account and keeping individual differences such as language, religion, ethnicity, culture, belief, gender and disability in learning environments. This study aims to investigate teachers' opinions, experiences and practices regarding multicultural education.

Knowing the opinions, experiences and practices of teachers, who largely shape the education and training process, will form the basis of educational measures to be taken in the future. For this reason, it is thought that in this research, investigating the opinions, experiences and practices of many teachers from various branches regarding multicultural education will contribute to the literature. When the studies in the literature are examined, it is seen that many studies are quantitative studies aimed at determining the perceptions, attitudes or competencies of teachers or teacher candidates regarding multicultural education. This study differs from similar studies in the literature in that it both collects teachers' opinions on multicultural education with qualitative data and determines teachers' experiences and practices regarding the creation of multicultural educational environments, and is considered important in terms of this aspect.

According to the research results, teachers' perceptions of multicultural education focus on different concepts of culture, religion, language and race. All teachers stated that they found multicultural education beneficial for students and the majority of teachers stated that they preferred the presence of different cultures in the classroom environment. The majority of the teachers participating in the study consider multicultural education necessary. Most teachers see communicating with families as the most important way to get to know the student. Almost all of the teachers participating in the study think that the current education system is not sufficient to meet the needs of students with cultural differences. Teachers who made suggestions to eliminate the inadequacies and shortcomings of the current system mostly mentioned that education should move away from a uniform perspective and should be developed in a way that covers all students and their needs. Teachers have expressed the opinion that education programs and textbooks are inadequate to meet the needs of students with cultural differences, and that an education system in which the differences in the dominant culture are predominant and neglected will not be sufficient.

Key Words: Multiculturalism, Respect for Differences, Cultural Diversity, Distance Education, Early Childhood Education.

Giriş

İlkokul döneminde, çocukların birçok gelişim ve öğrenme alanı için temel bir hazırlık aşamasını oluşturur. Bu evre, çocuklara pek çok beceriyi kazandırmakla kalmaz, aynı zamanda ilerleyen süreçte edinilmesi gereken yetenekler için temel atar. Bu dönemdeki çocukların büyüebilmesi ve gelişebilmesi için, etkili bilişsel uyarıcılar, zengin dil etkileşimleri ve olumlu sosyal-duygusal deneyimler sunulan ve çocuğun bağımsızlığını destekleyen bir ortamın oluşturulması gereklidir.

Çokkültürlü eğitim, eşitlikle ilişkilendirilen bir kavram olarak değerlendirilir; çünkü tüm çocukların kültürler arası etkileşimlerde bulunmasına ve dünyayı daha demokratik ve adil bir yer haline getirmeye katkıda bulunur. Ayrıca, bireylerin kişisel, sosyal ve bilişsel becerilerini geliştirmelerine olanak sağlayarak eşit fırsatlar sunar (Banks, 2013). Küçük yaşlardaki çocuklar, çevrelerini dikkatlice gözlemleyerek, ebeveynleri ve öğretmenleri gibi yetişkinlerden birçok davranışı öğrenirler. Öğretmenler, çocuklar için yetişkin dünyasının temsilcileri olarak kabul edilir ve bu nedenle onların davranışları büyük önem taşır. Sınıf içinde çokkültürlülüğü vurgulamak için, öğretmenlerin planlamalarında ve eğitim ortamlarında farklı kültürler için materyaller kullanmaları ve sınıf düzenlemelerini gözden geçirmeleri önemlidir. Öğretmenler, çocuklara çeşitli kültürleri etkinliklerle tanıtarak, onların farklı kültürler için duyarlılıklarını artırabilirler. Bu yaklaşım, çocukların olumlu davranışlar geliştirmesine ve farklı kültürleri anlamalarına yardımcı olur. Dolayısıyla, eğitim etkinliklerinde ve aile katılım çalışmalarında çokkültürlü eğitimi destekleyen öğretmenler, kültürler arasında hoşgörü ve anlayışın gelişimine katkı sağlarlar.

Çokkültürlülük konusunda yapılan literatür incelemesinde, öğretmenlerin çokkültürlülüğe yönelik görüşleri ile pandemi öncesi ve pandemi döneminde eğitim ortamlarındaki çokkültürlülük ve farklılıklara saygı konularında düzenleme ve uygulamalara ilişkin değerlendirmeleri içeren çalışmalara rastlanmamıştır. Bu sebeplerden ötürü, Sınıf öğretmenlerinin sınıflarında çokkültürlülük ve farklılıklara saygı konularına pandemi öncesinde ve pandemi sürecinde nasıl yer verdiklerinin belirlenmesine odaklanan bu çalışma, özgün bir değere sahiptir.

Çok Kültürlülük ve Okula Uyum

Çocuklar, okula başlamadan önce genellikle kendi kültürel kimliklerine benzer bireylerle etkileşimde bulunurken, okula başladıklarında çeşitli kültürel kimliklere sahip birçok akranlarıyla karşılaşır. Okula uyum sürecinde, her çocuk kendi kültürel geçmişiyle etkileşim

kurar. Bu sürece, çocukların geçmiş deneyimleri, bilgileri, önyargıları, tutumları, dil becerileri ve beklentileri gibi çeşitli özellikler dahil olur. İlgili literatür incelendiğinde, etnik kökenlere dayalı birçok araştırma bulunmaktadır (Neuharth-Pritchett ve diğerleri, 2001; OkoyeJohnson, 2011; Sheets & Chew, 2000). Her çocuğun farklı aile özellikleriyle okul ortamına katılması, kültürel çeşitliliği ortaya çıkarmaktadır. Çok kültürlü bir eğitim ortamını sadece ırksal farklılıklara dayandırmak doğru bir yaklaşım değildir. Bununla birlikte, kültürel çeşitlilik, ailelerin değerleri, inançları, ve yaşam tarzları gibi birçok faktörü kapsamaktadır ve bu çeşitliliğin eğitim ortamında dikkate alınması önemlidir.

Her aile, kendi içerisinde bir dizi dinamiğe sahiptir. Çocuklar, bu dinamiklerin onlarda oluşturduğu özelliklerle sınıfa katılırlar. Bu dinamikler, kültürel değerler olabileceği gibi farklı alışkanlıklar, rutinler ve inançlar da içerebilir. Dolayısıyla, sınıf ortamı, çocuğun aile ortamındaki kültürel çevreden farklıdır. Aile ortamında, çocuğun doğumundan itibaren deneymediği kültürel kimlik, okul ortamında çocuğun kendisinden farklı birçok kültürel kimlikle karşılaşmasına ya da uyum sağlamasına neden olabilir. Özellikle okula başlama döneminde, çocuklar öz kültürlerine sıkı sıkıya bağlıdır ve bu kültürleri okul ortamında da sürdürmeye çalışırlar. Bu süreçte bazı kültürel özellikler değişebilirken, bazıları ise akranlara aktarılmaktadır. Bu değişimler ve aktarımlar, çok kültürlü eğitim ortamlarında sıklıkla karşılaşılan durumları yansıtmaktadır (Şimşek, 2022: 15).

Sınıf ortamlarındaki kültürel çeşitlilik sadece öğrencilerin getirdikleri kimliklerle sınırlı değildir; aynı zamanda öğretmenin kendi kültürel kimliği, deneyimleri ve pedagojik bilgisiyle de şekillenir. Adair (2011) tarafından gerçekleştirilen bir araştırma, kökenlerinde göçmenlik bulunan öğretmenlerle ilgili ilginç bulgular ortaya koymuştur. Araştırma, öğretmenlerin göçmen çocukların dilini konuşabilmelerinin, daha empatik ve yapıcı bir öğretim ortamı yaratmalarına katkı sağladığını göstermiştir.

Ancak, sadece göçmen çocukların dilini bilmek yeterli değildir. Kendi göçmen geçmişine sahip öğretmenlerin, kültürel benzerlikleri nedeniyle bu çocuklarla daha iyi iletişim kurma avantajına sahip oldukları ifade edilmiştir. Bununla birlikte, bu öğretmenlerin pedagojik eğitimleri ile kültürel geçmişleri arasında denge kurma konusunda zorlandıkları ve bu avantajı nasıl kullanacaklarına karar vermekte zorlandıkları da vurgulanmıştır.

Sonuç olarak, sınıf içindeki kültürel etkileşimlerin sadece öğrencilere özgü olmadığı, aynı zamanda öğretmenlerin de kendi kültürel bağlamlarıyla bu etkileşimlere katkıda bulunduğu önemli bir gerçektir. Bu bağlamda, pedagojik bilgi ile kültürel kimlik arasındaki dengeyi sağlamak, öğretmenlerin etkili iletişim ve öğretim stratejileri geliştirmeleri açısından kritik bir noktadır (Adair ve diğerleri, 2012).

Çeşitli kültürel kökenlere sahip öğrencilerin okula katılımı, çok kültürlü bir eğitim ortamını ortaya çıkarmaktadır. Bu tür eğitim ortamlarında özellikle dil becerilerindeki eksiklikler, çocukların sosyal etkileşimlerini başlatma, sürdürme ve bir konuşmaya katılma yeteneklerini etkileyebilir. Bu durum, çocukların engellenmesine ve yetersiz kalmasına neden olabilir. Dil, sadece bireysel ve toplumsal gelişimde değil, aynı zamanda çocukların kendi tutumlarını simgelemede ve davranışlarını formüle etmede bir araç olarak önemli bir rol oynamaktadır. Çocuklar, dil aracılığıyla kendi benzersiz özelliklerini ve eğilimlerini fark etme fırsatı bulmaktadır (Korkmaz, 2005). Guo ve Dalli (2012), bu durumu göçmenlerle ilişkilendirirken, genellikle yeni bir dil öğrenmek zorunda kaldıklarını ve bunun çocuklar ve yetişkinler için büyük bir zorluk olduğunu belirtmektedir.

Edebiyat alanındaki çalışmalar, farklı kültürel geçmişlere sahip çocukların sınıf içindeki deneyimlerine odaklanmıştır. Mercan Uzun ve Bütün'ün (2016) çalışması, Suriyeli çocukların Türkçe bilmedikleri için öğretmenleri ve yaşitlarıyla iletişim kurmakta zorlandıklarını ve bu nedenle sosyal etkileşimde bulunamadıklarını göstermektedir. Naz'ın (2015) araştırması ise göç eden çocukların dil bilmemeleri sebebiyle okulda dışlanma ve yabancılaşma hissi yaşadıklarını, bu da çocukların ve gençlerin içe kapanmasına neden olabileceğini vurgulamaktadır. Bu bulgular

ışığında, dil becerilerinin çocukların sosyal entegrasyonunu geciktirebileceği sonucuna varılmaktadır. Sosyal entegrasyonda zorlanan çocuklar sıklıkla okula uyumsuz olarak adlandırılmaktadır. Bu durumda, çocukların kendi kültürlerini okula taşımaları çeşitlilik oluştururken, uyum sağlama veya sağlayamama konusunda bazı engellere yol açabilir. Okula uyum sürecini değerlendirirken, çocukları uyumlu veya uyumsuz olarak etiketlemeden önce bu durumun kaynaklarını araştırmak ve bu araştırmalar sırasında çocukların kültürel kimliklerini dikkate almak son derece önemlidir.

Çok Kültürlü Eğitim ve Öğretmen Tutumlarının Önemi

Tutum kavramının açıklanması, sosyal psikolojinin önemli temalarından birini oluşturur. Çünkü tutum, hem sosyal algıyı etkiler hem de davranışları belirler. Birçok sosyal psikolog, tutumun "bir bireye atfedilen ve psikolojik bir obje hakkındaki düşünce, duygu ve davranışlarını düzenleyen eğilim" olarak tanımlanması konusunda ortak bir görüşe varmıştır (Smith, 1968 Akt. Kağıtçıbaşı, 2008). Bu tanımda, düşünce, duygu ve davranış öğelerinin birbirleriyle etkileşim içinde vurgulanması, bu üç unsurun düzen içinde birlikte etkileşim içinde olduğu durum en önemli unsur olarak belirtilmektedir. Ancak, son zamanlarda, tutumun var olabilmesi için düşünce, duygu ve davranış öğelerinin üçünün aynı anda mevcut olması gerekliliği sorgulanmaya başlanmıştır. Bu durum, tutumun tanımında değişikliklere yol açmış ve tutum, bireylerin farkında oldukları bir objenin bellekte saklı tutulan olumlu ya da olumsuz değerlendirmeleri olarak tanımlanmaya başlanmıştır (Pratakanis ve Greenwald, 1989 Akt. Kağıtçıbaşı, 2008; Zanna ve Rempel, 1998 Akt. Kağıtçıbaşı, 2008; Judd ve diğ. Akt. Kağıtçıbaşı, 2008). Her ne kadar tutumun öğeleri sosyal psikoloji açısından yeniden değerlendirilse de, genel kabul gören görüş, tutumların düşünce, duygu ve davranış eğilimi unsurlarından oluştuğudur. Tutumların davranışlar üzerindeki etkisi ise ayrı bir tartışma konusudur. Tutum ile davranış arasında nedensel bir bağlantı olduğu ya da tutumun davranışı belirlediği ve bir davranışın gözlemlenmesiyle belirli bir tutumun ortaya çıktığı fikri genellikle kabul görmemektedir. Aslında, pek çok araştırma, tutumlar ile davranışlar arasında tutarsızlık olabileceğini ortaya koymaktadır. Çünkü tutumlar, çevresel faktörlerle etkileşim içinde bir davranışı tetikleyebilir (Kağıtçıbaşı, 2008).

Tutum kavramı ve alt öğeleri, sosyal psikolojinin alanında temel bir konu olarak değerlendirilir ve eğitim bilimlerinde özellikle öğretmenlerin tutumları bağlamında önem taşır. Günümüzde, eğitim anlayışı, öğretmen merkezli öğretimden ziyade öğrenci merkezli bir yaklaşıma doğru evrilmiştir. Ancak, bu değişim öğretmenin sorumluluklarını azaltmamış, tam tersine farklı roller yüklemiştir. Bu eğitim anlayışı çerçevesinde, bir öğretmenin tutumları, bütün davranışlarını etkileyen önemli bir faktördür. Ayrıca, bireyin bulunduğu coğrafya, sosyoekonomik düzey gibi faktörler, kişinin tutumlarını belirlemede etkili olabilir. Bireyin motivasyonları ve çevresel etkilerin tutumlar üzerindeki rolü de göz ardı edilemez. Aynı zamanda, öğretmenin bir konuya dair tutumları, yaşadığı deneyimlerle de şekillenir (Atalay, 2005; Özkaya, 2013). Birçok faktör, öğretmenlerin tutumlarını etkilemektedir; ancak bu durum, öğretmenlerin genel olarak eğitim sürecinde oynadığı önemli rolü azaltmaz. Çünkü eğitim, toplumun yapı taşlarından biridir ve toplumun eğitim sistemi üzerinde belirleyici bir etkisi vardır. Başka bir deyişle, toplumu değiştirdikçe eğitim sistemi üzerinde de değişiklikler yapılabilir ve eğitim sistemini değiştirdikçe, toplumu yönlendirebilecek, düzenleyebilecek ve değiştirebilecek bir konum elde edilir. Bu nedenle, eğitim bilimcilerin ve eğitimcilerin toplum mühendisliği boyutunu her zaman göz ardı etmemesi gerekmektedir (Başar-Gezgin, 2015).

Eğitim bilimleri perspektifinden bakıldığında, öğretmenin tutumu, öğrencilerin öğrenme süreçlerini destekleyen bir temel oluşturur. Bu bağlamda, birçok araştırmacı öğretmenlerin küresel farkındalıklarını vurgulayarak, çeşitli geçmişlere ve deneyimlere sahip öğrencilere uygun eğitim sağlayabilen öğretmenlerin önemine dikkat çekmektedir. Gerçekten

de, bu durum, kültürün eğitim üzerindeki etkisini anlamak, her türlü farklılığın anlamlı öğrenmeye katkı sağlamasını sağlamak amacıyla ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca, öğretmenlerin duyarlılık seviyeleri de kritik bir faktör oluşturur; ayrımcılığa karşı duran bir tutum içinde olmak, sosyal, ekonomik, etnik vb. sınıflara dayalı hiyerarşileri öğrencilere taşımamak için öğretmenlerin öğretim programlarını düzenlemesi gerekmektedir. 21. yüzyılda öğretmen statüsü kazanmış her bireyin, çok kültürlülük anlayışına ve yeterliliğine sahip olmasının önemi giderek artmaktadır (Demircioğlu ve Özdemir, 2014).

Çok kültürlü eğitim, sınıf ortamına pozitif farklılıkların ve özelliklerin dahil edilmesini gerektirir ve sınıf atmosferinin düzenlenme görevi ve imkanı genellikle öğretmene aittir. Bu eğitim modeli, eğitim ve öğretim sürecini çoğulculuk, farklılıklar, hoşgörü ve ortak anlayış kültürü üzerine kurmaktadır. Bu bağlamda, eğitim sistemini yapılandıracak ve uygulayacak olan unsur çoğunlukla öğretmenlerdir. Dolayısıyla, çok kültürlü öğretmen eğitimi de büyük önem taşır. Araştırmaların birçoğu, yeterli donanıma sahip olmayan öğretmenlerin çok kültürlü sınıf atmosferini düzenleme ve farklılıklara dayalı öğretimi gerçekleştirme konusunda eksiklik yaşadığını ortaya koymaktadır (Başbay ve Bektaş, 2009). Ancak, öğretmenin bilgi düzeyine ek olarak, tutumunun da önemi, yapılan araştırmaların elde ettiği bulgularla birlikte açığa çıkmaktadır. Bilgi düzeyinin farkındalığı ve farkındalığın tutumları nasıl etkileyebileceği göz önüne alındığında, öğretmenlerin çok kültürlü eğitim bağlamında geliştirecekleri tutumun kilit bir faktör olduğu görülmektedir. Çok kültürlü eğitime yönelik tutum geliştirmenin ardından, öğretmenlerin bu tutumu nasıl uygulayacakları konusunda bilgi sahibi olmaları için çok kültürlü eğitim programlarının öğretmen yetiştirme sürecine eklenmesi gerekmektedir.

Bazı araştırmalar, birçok öğretmenin farklı kültürlere duyarlı eğitim ortamları oluşturmanın önemini kavradıklarını, ancak bu anlayışı pratiğe dökme konusunda zorluklar yaşadıklarını göstermektedir. Öğretmenlere, çok kültürlü eğitim ortamları düzenleme, çok kültürlü eğitim programları oluşturma ve öğretim yaparken farklılıkları, çoğulculuğu ve hoşgörüyü temel alan beceriler kazandırılması gerekmektedir (Yavuz, 2019: 54).

Çokkültürlü Eğitimde Öğretmenin Rolü

Çokkültürlü eğitim, çeşitli kültürleri tanıyan ve farklılıkları zenginlik olarak gören bireylerin yetişmesini hedefler. Bu hedeflere ulaşmak için, ilkökul döneminden itibaren çokkültürlü eğitime başlamanın önemli olduğu kabul edilir (Ramsey, 2018). ilkökul dönemi, çocukların ilk akran etkileşimlerinin yaşandığı bir zaman dilimi olup, çocukların özellikle cinsiyet gibi farklılıkların farkında oldukları ve bu farklılıkları gözlemleyerek tutumlarını oluşturma sürecine girdikleri bir evre olarak tanımlanabilir (Aktın ve diğerleri, 2015). Bu yaş döneminde, çocuklar fiziksel görünüm, cinsiyet, ırk gibi özelliklere dayalı olarak insanları sınıflandırma eğiliminde olabilirler. Bu süreçte, anne, baba, öğretmen veya akran gruplarından öğrendikleri, kendi özellikleriyle benzerlik göstermeyen kişileri sevme hatta nefret etme gibi olumsuz davranışları içerebilir (Ateş, 2021: 21).

Çokkültürlü eğitim, farklı kültürel özelliklere sahip bireylere, diğer öğrencilerle eşit şartlarda eğitim imkânı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu hedef, özellikle bu konuda duyarlılık gösteren öğretmenler aracılığıyla başarılabilir (Demirdağ, 2018). Chan (2011), farklı kültürel geçmişlere sahip bireylerin, öğretmenlerin aşına olduğu kültürel normların dışında davrandığını belirtmektedir. Bu durum, çokkültürlü eğitim konusunda yeterli bilgi ve deneyime sahip olmayan Sınıf öğretmenleri için öğrenme ortamlarında büyük zorluklar yaratabilir.

Ulusal Öğretmen Eğitiminin Akreditasyonu Konseyi (NCATE), erken çocukluk öğretmenlerinin kültürel çeşitlilik konusundaki bilgi düzeyini vurgulayarak, bu alanda standartlar belirlemiştir. NCATE (2008) tarafından belirlenen standartlara göre, erken çocukluk öğretmenlerinin sınıflarında yer alan çocukların cinsiyet, ırk, kültür, ailesel yaşantılar, din ve yetenek gibi özelliklerini dikkate alarak, benliklerini geliştirebilmeleri için destekleyici ortamlar oluşturmaları ve çocukların gelişim düzeylerine uygun etkinliklere programlarında yer

vermeleri önemle vurgulanmaktadır. Bu standartlar, öğretmenlerin kültürel farklılıkları anlama ve çocuklara adil ve eşit bir eğitim sunma becerilerini geliştirmelerine odaklanmaktadır (Ateş, 2021: 21).

Toplumlarımızda giderek artan çokkültürlülük, birçok ülkede ayrımcılıkla mücadele eden eğitim programlarının uygulanmasını gündeme getiriyor ve bu programlar, özellikle ABD ve Kanada gibi çokkültürlü toplumlarda erken çocukluk döneminde ayrımcılık ve önyargı gibi olumsuz davranışların önüne geçmek amacıyla hayata geçiriliyor. Bu, yirmi birinci yüzyıl eğitim politikalarının temelini oluşturan önemli bir adımdır (Güven, 2005). Araştırmacılar, ayrımcılıkla mücadele eğitim programlarının erken çocukluk döneminden itibaren uygulanmasının önemini vurgulamaktadır. Çocukların ilkökul döneminde yaşlardan itibaren, cinsiyet, ırk ve etnik köken gibi farklılıkların vurgulandığı ifadelerle karşı oldukça hassas oldukları belirtilmektedir. Bu nedenle, erken yaşlarda ayrımcılığı önlemeye yönelik eğitimlerin başlaması gerekmektedir (Ramsey, 2018). Çocukların bu evrede, ayrımcılık karşıtı söylemlerden mümkün olduğunca uzak tutulmaları ve ayrımcılık karşıtı eğitimle buluşmalarının, kişilik gelişimleri üzerinde olumlu etkiler doğuracağına dair ifadeler ortaya konmaktadır (Thorman, 2002).

Ayrımcılık karşıtı eğitim programlarının küçük çocukların (2-8 yaş) eğitiminde uygulanması düşüncesi, ilk olarak 1980 yılında California, ABD'de Louise Derman Sparks ve meslektaşları tarafından gündeme getirilmiş ve zaman içinde bu yönde geliştirilmiştir. Derman Sparks & Olsen (2010), küçük çocuklar için ayrımcılık karşıtı eğitimi, "Her çocuğun kendini değerli hissettiği, benliğinin tüm yönlerinin koşulsuz kabul edildiği ve onaylandığı, kültürel sınırları aşarak çocukların sevinçle akranlarından yeni şeyler öğrendiği bir ortam" olarak tanımlamaktadır. Bu eğitim programı, çocukların ayrımcılığa karşı meydan okumak için erken çocukluk eğitim kurumları, ebeveynler ve öğretmenlerin işbirliği yaparak gerekli bilgi, beceri ve tutumları geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Erden ve diğerleri (2006), öğretmenlerin öncelikle kendi kültürlerini yakından tanıyarak, daha sonra sınıflarındaki öğrencilerin kültürlerini ve öğrenme stillerini anlamalarının önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, öğretmenlerin konuşmalarında ayrıştırıcı ifadelerden kaçınmaları gerektiğini belirtir. Kültürel farklılıklara dayalı pedagojik yaklaşımların ve uygulamaların etkin bir şekilde kullanılmasının, çocuklarda önyargı ve ayrımcılığa dayalı davranışların önlenmesine yardımcı olabileceği üzerinde durulur.

Eğitim kurumlarında, çocuklar sürekli olarak öğretmenler, idareciler, danışmanlar ve destek personeli gibi çeşitli bireylerle karşılaşmakta ve bu kişilerle etkileşimde bulunmaktadır. Bu bireyler, kültürel çeşitliliğe yönelik tutumlar konusunda çocuklara önemli öğretiler sunmaktadır. Çocuklar, farklı kültürel özelliklere sahip bireylere değer verildiğini ve saygı gösterildiğini gördüklerinde, bu inançları oluşturabilirler. Çünkü çocuklar, demokratik tutum, adalet ve eşitlikle ilgili kelimelerin yanı sıra, söylenenlerden çok gözlemledikleri ve deneyimledikleri davranışlara daha fazla odaklanma eğilimindedirler (Banks, 2013).

Çokkültürlü eğitim ve ayrımcılık karşıtı eğitim programları, bireyin okul ortamlarında farklılıklarını benimsenmiş ve eşit bir şekilde faydalanmasını hedefler. Öğrencilerin, kendi farklılıklarıyla değer görmelerini sağlamak konusundaki sorumluluk sadece öğretmenlere ait gibi görünse de, bu noktada etki sadece öğretmenle sınırlı değildir; aynı zamanda aileler ve ilkökul kurumlarının da önemli bir etkisi olduğunu unutmamak gerekir (Carson, 1998).

İlkokul Dönemde Çokkültürlü Eğitimin Önemi

İlkokul döneminde, insanların yaşamlarında hayati bir aşamaya denk gelir ve bu süreçte edinilen deneyimler, çocukların olumlu tutumlar geliştirmesine ve öğrenmeye olan ilgilerini arttırmalarına katkıda bulunur. İlkokul eğitimin hedefleri arasında, doğru davranış alışkanlıklarının geliştirilmesi, çocukları olumsuz çevresel etkenlerden koruyarak ortak bir deneyim alanı sağlamak, ilkökula hazır olmalarını sağlamak ve fiziksel, zihinsel ve duygusal

gelişimlerine katkıda bulunmak yer alır. İlkokul eğitim, bireylerin yaşamları boyunca süren gelişim ve öğrenmelerine temel oluştururken, dezavantajlı veya avantajlı toplumlar arasındaki farklılıkları azaltmada kritik bir rol oynar. Bu nedenle, ilkokul eğitimin desteklenmesi gereken bir öncelik olarak görülür (Kurşun, 2023: 38).

İlkokul Dönemde Çokkültürlü Eğitim

Çokkültürlülük terimi, çokkültürlü toplum, çokkültürlü eğitim, çokkültürlü okul ve çokkültürlü öğretmen gibi yeni kavramların ortaya çıkmasına yol açmıştır (Polat & Kılıç, 2013). Kültürel çeşitliliğin artmasıyla birlikte, çokkültürlülük kavramı önemli bir yer edinmiştir. Okullar, toplumun küçük bir yansıması olarak görülebilir ve bu nedenle, çokkültürlü eğitim okullarda giderek daha büyük bir öneme sahiptir (Demirdağ, 2018).

BM İnsan Hakları Beyannamesi'nin 26. Maddesi, her bireyin eğitim hakkına vurgu yaparak, eğitimin kişisel gelişim ve insan haklarına saygının güçlenmesini amaçlaması gerektiğini belirtir. Eğitimin, tüm uluslar, ırklar ve din grupları arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu teşvik etmesi gerektiği ifade edilir. Bireylerin eğitim hakları çerçevesinde, okullarda tüm öğrenciler için eşitliğin sağlanması ve çokkültürlü eğitimin hedeflerinin arasında bulunması önemlidir (Banks, 2013).

Birey, yaşamının başlangıcından sonuna kadar toplum içinde uyum sağlayabilmek için, bulunduğu toplumun norm ve değerlerini öğrenmelidir (Ergur, 2012). Çocuklar, durumlarla ilişkilendirilen duygular arasında kültürel bağlantılar kurarak, belirli anlamları keşfeder ve bu yolla kültürel örüntüleri öğrenirler (Bee ve Boyd, 2009). Bireyin öğrenmesi gereken davranış kalıpları ve rutin eylemleri edinme süreci kültürlenme olarak adlandırılır. Çocuklar genellikle oyunlarında anne, baba, postacı, öğretmen gibi rolleri üstlenirler ve bu rolleri giyim, konuşma, yürüme ve davranış biçimleriyle canlandırır. Bu oyunlar, sosyal rollerin dramatize edildiği toplumsal bir etkinlik olmanın yanı sıra, kimlik ve kişilik oluşumunu destekler. Çünkü çocuk, seçtiği rol modelle kim olmadığını anlar ve nasıl olması gerektiğini daha iyi kavrar (Bulut, 2015: 11). Çocuğun eğitim süreci, doğumundan itibaren ailesiyle başlar ve okul, çevresel etkileşimler, arkadaş ilişkileri, medya araçları ve sanatsal eserler gibi birçok faktörle şekillenir. Bu süreçte birey, kültürlenme yoluyla topluma uyum sağlayarak toplumsallaşır (Kongar, 2013). Eğitim, yaşam boyu devam eden bir süreçtir ve bu süreç, insanın karmaşık sinir sistemine sahip olmasının bir sonucudur. Bu kompleks sinir sistemi, insanın kendi varlığı üzerine düşünebilme potansiyeline sahip tek canlı olduğunu belirtir, bu da insanın düşünme yeteneğini kullanarak çevresini anlamlandırma çabasıyla ortaya çıkar. Ergur'un (2012) ifadesine göre, insanın düşünme becerisi, varlığı ve çevresini anlamlandırmak amacıyla ortaya çıkardığı bilgi ve ürünleri kapsayan bir kültürü yaratır. İnsanın merak ve düşünme yeteneği, kuşaktan kuşağa aktarılabilen bir kültür oluşturmasını sağlar. Dolayısıyla, insan, kültürün tek üreticisi konumundadır. Bu bağlamda eğitim, bireyi toplumsallaştırma amacını taşır. Genel anlamda eğitimin amacı, bireye toplumun değerlerini kazandırmaktır. Başka bir deyişle, eğitim yoluyla birey, toplumun normlarına uygun bir şekilde yetiştirilir (Kongar, 2013). Ertürk'e göre eğitim, belirli hedeflere ulaşmak amacıyla bireye, kişinin kendi yaşantısı yoluyla istenilen davranışı bilinçli ve amaçlı bir şekilde kazandırma sürecini içermektedir (Özçelik, 1988).

Evrensel olarak eğitim, bireyi toplumlarına uygun bir şekilde hazırlarken aynı zamanda özgürleştirmeyi amaçlar. Hem Türkiye hem de İsveç'in eğitim politikalarında, öğrenciyi ilgisinin merkezine yerleştirme felsefesi önemli bir yer tutar. Ancak, eğitimdeki kişisel özgürleşmenin vurgulanmasıyla ötekileştirici pratikler arasında bir uyumsuzluk gözlenmektedir. Teorik açıdan kişisel özgürleşmeyi vurgulayan yaklaşımlar ile pratikte öğrencileri ötekileştiren uygulamalar arasında bir dengesizlik mevcuttur. Bu durum, eğitim sistemlerindeki çeşitli zorlukları ve potansiyel çatışmaları ortaya çıkarmaktadır (Carlson ve Rabo, 2011).

Tek kültürlü bir yapıyı savunmak, toplumdaki diğer kültürel grupları hiçe saymak anlamına gelir (Banks, 2013). Bu anlayış, okul ortamlarını da toplumun küçük bir modeli olarak görerek uygulanabilir (Demirdağ, 2018). Kültürel çeşitliliğin göz ardı edildiği bir okul ortamında, çocuklar kendi kültürel özelliklerini ifade etmekte zorlanabilirler. Bu durum, çocuklarda içe kapanma eğilimine yol açabilir ve kendi kültürlerinden utanma duygularını tetikleyebilir. Aynı zamanda, farklı kültürlerle karşılaştıklarında çatışma yaşama ve bu farklılıkları anlamak yerine eleştirel bir tavır sergileme eğiliminde olabilirler.

Çocukların bu olumsuz davranışlarını önlemek için, çokkültürlü eğitim ilkelerine erken yaşlarda maruz kalmaları büyük önem taşımaktadır. ilkokul döneminde, çocuklara farklı kültürleri keşfetme ve değerli bulma fırsatları sunulmalıdır. Bu, çocukların kendi kültürel kimliklerini geliştirmelerine ve diğer kültürleri anlamalarına yardımcı olabilir.

Okullar ve sınıflar, öğrencilerin demokratik tutumlar geliştirmelerine ve bu tutumları pratiğe dökmelerine olanak tanıyan küçük toplumların ve modellerin sosyal yapısını oluşturur. Dewey'in "Asıl eğitim, tamamen deneyimle gelir." sözü, bu ortamlarda kültürel demokrasi olarak adlandırabileceğimiz bu durumu desteklemektedir (Banks, 2013). Çokkültürlü eğitimin, birçok araştırmacının hem öğrenme süreçleriyle hem de okul atmosferiyle ilgili olarak önemli bir etkiye sahip olduğu konusunda fikir birliği vardır. Bu nedenle, bazı ülkelerde çokkültürlü eğitimin üniversitelerde ders olarak sunulması fikri gündeme gelmiştir (Cırık, 2008). Örneğin, Amerika'da, öğretmen eğitimi denkliği konusundaki kurul, öğretme yetiştirme programlarına çeşitli kültürlerin önemini vurgulamaktadır. Diğer taraftan, American Psychological Association (APA) yetkilendirme programı, psikoloji alanındaki yüksek lisans eğitiminde kültürel farklılıklara daha fazla odaklanılmasını talep etmektedir. İki kurum da, kendi uzmanlık alanlarında çokkültürlülük ve kültürel çeşitlilik konularını önemseyerek, eğitim programlarına bu perspektifi entegre etmeye yönelik bir yaklaşım benimsemektedir (Diaz, 1994; akt., Cırık, 2008).

Sınıf öğretmenleri, eğitim programı kapsamında çocukların ve ailelerinin kültürel ve dilvi çeşitliliğine saygı duyarak, sıcak bir sınıf ortamı oluşturmalıdır. Bu bağlamda, çocukların çeşitli konulara yönelik becerilerini, tutumlarını ve algılarını olumlu yönde geliştirmek sınıf öğretmenlerinin temel sorumluluğudur. Bu nedenle, öğretmenlerin rolü, çocukların çeşitli konularda olumlu deneyimler yaşamalarını sağlamak ve kültürel farklılıklara saygı göstermek üzerine odaklanmalıdır (Akköse, 2008). Çok kültürlü eğitimin en etkili şekilde hayata geçirilebilmesi için, eğitimi yönlendiren öğretmenlerin çok kültürlü eğitimi etkili bir biçimde uygulayabilmeleri için yeterli bilgiye sahip olmaları ve çok kültürlülük temelinde ortaya çıkan eğitime olumlu bir yaklaşım sergilemeleri önemlidir (Kurşun, 2023: 48).

Yöntem

Bu çalışma bilgilerin daha güvenilir olması için nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir (Yıldırım & Şimşek, 2011). Nitel araştırmalar genellikle gözlem, görüşme, doküman analizi ve söylev analizi gibi veri toplama tekniklerini kullanarak gerçekleştirilir. Bu tekniklerden doküman analizi bu araştırma kapsamında tercih edilmiştir. Doküman analizinde ilgili dokümanlar; ders kitapları, yıllık ve günlük planlar, öğrenci proje ve ödevleri, okul içi ve dışı yazışmalar, öğrenci kayıt dosyaları yanı sıra internet ortamına kayıtlı kaynaklardan oluşmaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen veriler doküman analizi tekniği ile değerlendirilmiştir.

Sonuç

Bu araştırma kapsamında, sınıf öğretmenleri ve öğretmen adayları arasında çokkültürlü kişilik ve çokkültürlü eğitim tutumları arasında orta düzeyde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, çokkültürlü kişilik özelliklerinin alt boyutlarının, çokkültürlü eğitim tutumlarının %39'unu açıkladığı gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra, öğretmenlerin çokkültürlü kişilik özellikleri ve çokkültürlü eğitim tutumlarının öğretmen adaylarınıninkine kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Bu araştırma kapsamında, sınıf öğretmenleri ve öğretmen adayları arasında çokkültürlü kişilik ve çokkültürlü eğitim tutumları arasında orta düzeyde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, çokkültürlü kişilik özelliklerinin alt boyutlarının, çokkültürlü eğitim tutumlarının %39'unu açıkladığı gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra, öğretmenlerin çokkültürlü kişilik özellikleri ve çokkültürlü eğitim tutumlarının öğretmen adaylarınıninkine kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Araştırma sonuçlarına genel bir bakış yapıldığında, öğretmenlerin genel olarak çok kültürlü eğitime olumlu bir tutum ve algı geliştirdikleri, ancak uygulama aşamasında kendilerini yetersiz hissettikleri göze çarpmaktadır. Bu durumun kaynağı olarak, ailelerin ve kurum yöneticilerinin tutumları, ilkokul döneminde eğitim müfredatının eksikliği ve öğretmenlerin konuyla ilgili yeterli bilgiye sahip olmamaları gibi faktörler öne çıkmaktadır. Barry ve Lechner (1995) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, öğretmenlerin çok kültürlü eğitime olumlu bir tutum sergiledikleri, ancak uygulama konusunda kendilerini yetersiz hissettikleri için sınıflarında farklı kültürlerden gelen öğrencilere sıcak bakmadıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bulgu, öğretmenlerin teorik anlamda destekleyici olmalarına rağmen pratikte zorlanmalarını yansıtmaktadır. Benzer şekilde, Van Tartwijk, den Brok, Veldman ve Wubbels (2009) tarafından yapılan bir çalışma da, çok kültürlü sınıflarda görev yapan öğretmenlerin olumlu öğrenci-öğretmen ilişkilerine dikkat ettikleri, ancak farklı kültürlerden gelen öğrencilere karşı isteksiz oldukları sonucuna ulaşmıştır. Bu durum, öğretmenlerin ilişki kurma konusunda çekinceler yaşadıklarını ve çok kültürlü sınıflardaki öğrenci çeşitliliğiyle başa çıkmakta zorlandıklarını göstermektedir.

Sonuç olarak, öğretmenlerin verdiği yanıtlar, çokkültürlülüğe karşı genel bir olumlu tutum ve algı sergilediklerini, ancak sınıf uygulamalarında kendilerini yetersiz hissettiklerini ve ilkokul döneminde eğitim müfredatında çok kültürlü eğitime yeterince yer verilmediğini düşündüklerini göstermektedir. Bununla birlikte, sınıf ve aile içinde farklı kültürlerden bireylerin bulunması ve yurt dışında deneyime sahip öğretmenlerin çok kültürlü eğitime daha olumlu bir tutum sergiledikleri belirlenmiştir. Bu bağlamda, farklı kültürleri tanıma ve farklı kültürlerden gelen bireylerle etkileşimde bulunma durumunun, çok kültürlü eğitimle ilgili tutumları olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Çok kültürlü eğitime yönelik olumlu tutumların geliştirilmesi amacıyla, sınıf öğretmenleri, çocuklar ve aileler için daha fazla çok kültürlü deneyim sağlanabilir. Bu hedefe ulaşmak adına, farklı sosyokültürel düzeydeki ilkokul döneminde eğitim kurumları bir araya getirecek ortak projeler hayata geçirilebilir.

İlkokul eğitim programları, çokkültürlülüğü destekleyecek şekilde zenginleştirilebilir ve öğretmenlere bu konuda daha fazla uygulama yapma imkanı sunulabilir. Program içeriğine çizgi filmler izleme, resimli çocuk kitapları okuma ve drama çalışmaları gibi çeşitli etkinlikler eklenerek öğrencilere çokkültürlülük konusunda daha etkili bir öğrenme ortamı sağlanabilir.

Drama etkinlikleri özellikle vurgulanabilir, bu çerçevede farklı kültürleri içeren dramatik çalışmalar aracılığıyla çocuklara empati ve içgörü kazandırma fırsatları sunulabilir. Ayrıca, öğretmenler çocuklardan kendi çevrelerindeki farklılıkları gözlemlenmelerini ve bu gözlemleri arkadaşlarıyla paylaşmalarını isteyerek farkındalık oluşturma sürecine katkıda bulunabilirler.

Bu yaklaşımlar aracılığıyla, sınıf öğretmenleri çocukların farklılıklara olan hoşgörü düzeylerini artırabilir, önyargıları azaltabilir ve farklılıkların zenginlik olarak görülmesi bilincini çocuklara kazandırabilirler.

İlkokul müfredatının çokkültürlülüğü destekleyecek şekilde geliştirilmesinin yanı sıra, İlkokul lisans programları da bu yönde zenginleştirilebilir. Bu çabaların yanı sıra, sınıf öğretmenlerine çokkültürlülük konusunda eğitim seminerleri düzenlenerek, öğretmenlerin bilinç düzeyi artırılabilir. Bu sayede, sınıf öğretmenleri daha donanımlı ve çokkültürlü bir perspektife sahip olabilirler. Benzer çalışmaların farklı örneklem gruplarında yapılması da önerilmektedir, örneğin farklı branşlarda öğretmenler, aileler, yöneticiler ve öğrenciler gibi çeşitli katılımcı gruplarıyla gerçekleştirilen çalışmalar çokkültürlü eğitimin etkilerini daha geniş bir perspektiften değerlendirebilir.

Bu araştırma, ilkököl öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının çokkültürlü kişilik özellikleri ile çokkültürlü eğitim tutumları arasında bir ilişki bulunduğunu tespit etmiştir. Bu ilişkinin nedenlerini belirlemek için farklı değişkenler kullanılabilir. Örneğin, öğretmenlerin mesleki öz yeterlilik algıları gibi değişkenler, aynı yapısal eşitlik modeli içinde aracı olarak kullanılabilir.

Bu araştırmada, sınıf öğretmenlerinin çokkültürlü eğitim tutumlarının, aynı alanda eğitim gören öğretmen adaylarına kıyasla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu noktadan hareketle, öğretmenlerin kıdem yılı da göz önünde bulundurularak, yeni bir araştırma yapılabilir. Tarman ve Tarman'ın (2011) yaptığı çalışma, bu öneriyi destekleyen bir zemin sunmaktadır. Bu bağlamda, öğretmenlerin deneyim düzeylerinin çokkültürlü eğitim tutumları üzerindeki etkilerini daha derinlemesine anlamak amacıyla ileri düzeyde bir çalışmanın yapılması önemli olabilir.

KAYNAKÇA

- Adair, J. K. (2011). Confirming chances: What early childhood teacher educators can learn from immigrant preschool teachers. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 32(1), 55-71.
- Atalay, C. (2005). Öğretmen Liselerindeki Öğrencilerin Kişilik Özellikleri Ve Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkiler. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ateş, A. (2021). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çokkültürlü Eğitime Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Banks, J. A. (2013). Çok Kültürlü Eğitime Giriş. (H. Aydın, Çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Başar-Gezgin, U. (2015). İnsan Hakları, Demokratik Okul Ve Anadoluda Öğretim İçin Çokkültürlü Eğitim. Ankara: Ütopya yayınevi.
- Başbay, A. ve Bektaş, Y. (2009). Çok Kültürlülük Bağlamında Öğretim Ortamı Ve Öğretmen Yeterlilikleri. *Eğitim ve Bilim*, 34(152).
- Bee, H. & Boyd, D. (2009). Çocuk Gelişim Psikolojisi (s. 487-802). (Çev. O. Gündüz). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Bulut, M. (2015). Okul Öncesi Öğretmen Ve Öğretmen Adaylarında Çokkültürlü Kişiliğin Çokkültürlü Eğitim Tutumları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Carlson, M. Rabo, A. (2011). Giriş. İçinde M. Carlson, A. Rabo ve F. Gök (Ed.) Çokkültürlü toplumlarda eğitim Türkiye ve İsveç'ten örnekler (s.21). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Carson, P. (1998). Anti-bias education in early childhood: Preparing teachers for diversity. (Doctoral Thesis). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (Order No:35397).
- Chan, A. (2011). Critical multiculturalism: Supporting early childhood teachers to work with diverse immigrant families. *International Research in Early Childhood Education*, 2(1), 63-74.
- Cırık, İ. (2008). Çok kültürlü eğitim ve yansımaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)*, 34, 27-40.
- Demircioğlu, Ö. Özdemir, E. (2014). Pedagojik Formasyon Öğrencilerinin Çok Kültürlü Eğitime Yönelik Tutumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 15:1.
- Demirdağ, S. (2018). Öğrenci Çeşitliliği Ve Çokkültürlü Eğitim. Ankara: Nobel Yayınları.
- Derman-Sparks, L. & Olsen, J., E. (2010). What is anti-bias education. *Anti-bias education for young children and ourselves*. Washington: NAEYC.
- Erden, M., Ömeroğlu, E., Kandır, A., Yenice, B., Ayhan, N., Uzun, Ş., Eren, Z., Demircan, C. & Akçar, Ş. (2006). Erken Çocuklukta Farklılıklara Saygı Eğitimi El Kitabı. İstanbul: Kadın Emekini Değerlendirme Vakfı Yayınları.
- Ergur, A. (2012). Kültürün Önemi. İçinde A. Ergur ve E. Gökalp (Ed.) *Kültür sosyolojisi* (s.3-18). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Guo, K., Dalli, C. (2012). Negotiating and creating intercultural relations: Chinese immigrant children in New Zealand early childhood education centres. *Australasian Journal of Early Childhood*, 37(3), 129-136.
- Güven, E., D. (2005). Eğitim Üzerine Yinelene Eleştiriler, Alternatif Öneriler. *Pıvolka*, 4(17), 6-8.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2008). *Yeni İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evren Yayınevi.
- Kongar, E. (2013). *Kültür Üzerine*. İstanbul: Remzi Kitabevi A.Ş.
- Korkmaz, B. (2005). *Dil ve Beyin: Çocuklarda Dil Ve Konuşma Bozuklukları*. İstanbul: Yüce Yayın.
- Kurşun, S. (2023). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çokkültürlülüğe İlişkin Tutumlarının Ve Çokkültürlü Oyuna İlişkin Algılarının Metaforik Olarak Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Naz, Y. (2015). Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikası Ve Uluslararası Göçün Türkiye'deki Güncel Sorunları. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Neuharth-Pritchett, S., Reiff, J. C., & Pearson, C. A. (2001). Through the eyes of preservice teachers: Implications for the multicultural. *Journal of Research in Childhood Education*, 15(2), 256-269.
- Okoye-Johnson, O. (2011). Does multicultural education improve students' racial attitudes? Implications for closing the achievement gap. *Journal of Black Studies*, 42(8), 1252-1274.
- Özçelik, D. A. (1988). Prof. Dr. H. Selahattin Ertürk'ün Eğitime Bakış Açısı Düşünce Ve Uygulamalarda Yeni Bir Çağın Başlangıcı Olmuştur. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3, 31-34.
- Polat, İ. & Kılıç, E. (2013). Türkiye'de Çokkültürlü Eğitim Ve Çokkültürlü Eğitimde Öğretmen Yeterlilikleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 352-372.
- Ramsey, P.G. (2018). Çeşitliliklerin Olduğu Bir Dünyada Öğrenme Ve Öğretim: Çocuklar İçin Çokkültürlü Eğitim. (Yıldız, T.G., çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sheets, R. H., & Chew, L. (2000). Preparing Chinese American teacher: Implications for multicultural education, New Orleans: Annual Meeting of the American Educational Research Association. (ERIC Document Reproduction Service No. ED446039).

- Şimşek, E.E. (2022). Çok Kültürlü Bir Okul Öncesi Eğitim Sınıfındaki Çocukların Okula Uyum Sürecinin Öğretmen, Ebeveyn Ve Akran İlişkileri Bağlamında İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Thorman, A. E. (2002). An evaluation of the impact of anti-bias curriculum practices on prejudicial racial attitudes among children attending Head Start. (Doctoral Thesis). Available from ProQuest Dissertations &Theses Global. (Order No: 3059649).
- Villegas, A. M. & Lucas, T. (2002). Preparing culturally responsive teachers: Rethinking the curriculum. *Journal of Teacher Education*, 53, 20-32.
- Yavuz, F.K. (2019). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk Hakları Bilgi Düzeyleri İle Çok Kültürlü Eğitim Tutumları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Çalışma. Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.